

hez képest új, csiszoltabb hangról van szó, ennek tükrében izgatottan lehet várni a továbbiakat az életművel kapcsolatban. (*Magvető*)

PINTÉR DÓRA

Ipiapacs egy, kettő, három...

JELLEN! KORTÁRS IFJÚSÁGI NOVELLÁK; 2050 – IFJÚSÁGI NOVELLÁK A JÖVŐRŐL

Utazáskor valahogy mindig elmozdulnak bennünk a hangsúlyok. Az újonnan megismert tájak, emberek és közösségek mellett önmagunkról is újabb és újabb dolgokat tudunk meg. Így valójában nemcsak a szuvenírként vagy a trófeaként begyűjtött tárgyak révén vagy az új élmények, ismeretek és kapcsolatok által válunk gazdagabbá, hanem azon keresztül, hogy ilyenkor valamennyire mindannyiszor kénytelenek vagyunk újra/átgondolni a világról és az önmagunkról kialakított korábbi nézeteinket.

Egy ilyen emlékezetes utazást biztosít olvasói számára a 2016-ban a Móra Könyvkiadó és a József Attila Kör közös gondozásában *Jellen!* címmel megjelent – ifjúsági kategóriában az Év Gyerekkönyve díját is elnyerő – kortárs ifjúsági novelláskötet. Napjaink különös, máskor pedig nagyon is megszokott helyeinek zegzugait járja be a kamaszok és családjaik, illetve a fiatal felnőttek hétköznapijait, problémáit bemutató tizenhét novella. A szövegek a 2015-ben *Jellen!* jellegével meghirdetett ifjúsági novellaíró pályázat nyertes és beválogatott műveiből, illetve felkért szerzők alkotásaiból áll. Együtt olvashatjuk tehát a pályázat első három helyezettjének (Nagy Ildikó Noémi, Molnár T. Eszter és Falussy Móric) írásait Acsai Roland, Béres Tamás, Garaczi Zoltán, Gáspár-Singer Anna, Magyar-Nagy Mariann, Majoros Nóra, Sulyok Rozi, Véssey Miklós, Bencsik Orsolya, Dragomán György, Kalapos Éva Veronika, Krusovszky Dénes, Mán-Várhegyi Réka és Potozky László műveivel.

A kötetben felismerhetünk már korábban megjelent szövegeket is, ilyen többek között Dragomán György *Máglya* című regényéből beemelt részlet, Krusovszky Dénes *A fiúk országa* című kötetének azonos című elbeszélése vagy Mán-Várhegyi Réka *Boldogtalanság az Auróra-telepen* című novelláskötetének nyitó darabja. A *Jellen!* írásai közötti kapcsolódási pontok e beemelt szövegek révén is bővülnek, hiszen különleges színfoltot teremt például a mágikus szemléletmódot idéző rituálé, ahogy az osztályteremben a kamasz lány a levegőbe szórt por segítségével keresi az eltűnt/ellopott hajgumit, és szintén fontos és egyben megrendítő egy fiatal férfi szemszögén keresztül szembesülni a felidézett kamaszkori abortusszal. Ennek a keresésnek és múltidézésnek a lendülete ragadható meg a *Jellen!* több novellájában is. Kamaszok és fiatalok a családjaik, otthonaik és kapcsolataik szétesése közben, vagy meglepetésekkel teli találkozásokat felelevenítő drámai pillanatok és fordulatok közepette keresik azt, ami az övék: a helyüket, a biztonságot, az otthon(ost) az otthontalanságban, a valamilyen biztos pontot az idegenségben. Máshol éppen a különbözőségüknek és egyediségüknek jegyeit, ami kísérik a főszereplőket az őket körülvevő megszokott, de már-már szorongató „otthonosságból”. Ez

utóbbi történik a kötet két utolsó, Gáspár-Singer Anna *Strand* és Mán-Várhegyi Réka *Viszlát kamaszkor!* című írásában, amelyek mintegy egymás tükörírásaivá válnak, miközben a kamasz főszereplők énkeresése mindkét esetben egy-egy bányató melletti füledt családi együttlét alatt éleződik ki és teremt bonyodalmakat, ahogy a lányok az én- és testképük körvonalait igyekeznek megtalálni.

A *Jelen!* legtöbb írásában hangot kapó szereplők számára a továbblépéshez és egyáltalán a túléléshez fontos kapaszkodó a humor, de jellemzően nem a tréfás, könnyed fajtáival találkozunk itt, hanem sokkal inkább az irónián, önirónián, szarkazmuson, abszurdon át a groteszk változatos formáival. Legtöbbször a velük járó, egy-egy fanyar felismerés mozdítja ki az olvasót a komfortzónájából és szembesíti a mindennapok számos visszásságával, s talán részben fel is szabadít annak nyomása alól azzal, ahogy újra és újra átgondolásra készítetnek e szövegek bennünket világunkról, kapcsolatainkról és önmagunkról, amivel időnként változtatásra is sarallhatnak.

A jelenbeli világaink összetettségét és többszörös rétegzettségét tükrözi a novellák sokszínűsége is, helyenként megmutatkoznak bennük napjaink szépségei, de leginkább mégis a hiánnyal, nehézségekkel és a mindennapok azon árnyoldalaival való szembenézés tartja össze e kötet írásait, amelyekkel a kamaszok vagy a fiatalok kénytelenek találkozni. Az időkezelés tekintetében viszont kiemelkedik a kötet szövegei közül Acsai Roland *Aki bújt* című novellája, ami a jelenből való kiszakítottaságon/kilépésen keresztül, azaz egy időutazás révén mégis a jelenre mutat rá mint a mai ember életének esszenciális terére és ezzel együtt ellentmondásaira. A novella főszereplője egy kamasz fiú, aki egy bújócskázás közben eszmél rá, azért maradt egyedül, és azért tűnt el mindenki mellőle, mert ő „valahogy kiereszt a jelenből, és a múltba került. Nem a távoli múltba, csak egy nappal korábban.” (74.) Mindenki más a jelenben maradt, azaz számára a jövőben, onnan nézve viszont a jelen, akármilyen is az, az egyetlen biztonságot nyújtó világ, amit bármi áron el kell érnie.

Az utazás folytatódik az idei könyvhétre szintén a Móra és a JAK gondozásában megjelent *2050 – Ifjúsági novellák a jövőről* című antológiával, amely viszont a jelenből és a közelmúltból a jövőbe repít bennünket. Az előző kötethez hasonlóan egy tematikusan meghirdetett novellapályázat eredményeként jött létre ez a novelláskötet is, ezúttal viszont az a kérdés került a középpontba, hogy milyen lesz 2050-ben a kamaszok élete, illetve milyen lesz akkor Magyarországon élni. A vállalt cél részben az ifjúsági novella műfajának revitalizálása volt, másrészt pedig pályázat nyerteseinek (Makai Máté, Bégányi Dániel és Lapis József) novelláit, továbbá beválogatott szerzők (Farkas Balázs, Garaczi Zoltán, Gáspár-Singer Anna, Jassó Judit és Zelei Bori) pályaműveit, valamint felkért írók (Brandon Hackett, Lackfi János, Moskát Anita, Szöllősi Mátyás, Totth Benedek) műveit tartalmazza.

A két novelláskötet közötti átjárást Acsai Roland említett novellája teremti meg, hiszen a *2050* 13 rövidprózájának jövővíziója mintha Acsai időben tett bújócskázását folytatná: „Negyvenkilenc... ötven... Aki bújt, aki nem, megyek!” – kiáltotta Max, a novella kamasz főszereplője, mielőtt kinyitotta volna a szemét, és elindult volna felfedezőútjára. (76.) Ezek az írások azonban nemcsak a huszonegyedik száz-

zad derekára kalauzolják el az olvasókat, hanem az időutazás révén tükröt is tartanak a ma embere számára, ezáltal olyan jövőbeli lehetséges világokat mutatnak be, melyeknek falán végigfutó szakadások valójában a jelen oldalán egyre szélesedő repedéseket és törésvonalakat leplezik le. Napjaink számos köztudott és burkolt problémájának kérdéskörét dolgozzák fel e novellák és vetítik ki a jövőbe, megmutatva azok elképzelt folytatódását és lehetséges hatásait. Ide sorolhatóak többek között az életmódunk hatására megváltozott környezetünk megállíthatatlannak tűnő folyamatai; több novellában feltűnik az ívóvízhiány, a globális felmelegedés, légszennyezés, az éghajlatváltozás, a virtuális és a valós élettér összemosódása, ellentmondásai és veszélyei, az ember és a gépek viszonya vagy a migráció. Mindezek függvényében a 2050-es év megidézett világa igen izgalmasnak mutatkozik.

A 2050 tehát a jövőbeli életről, a három évtized múlva létező családokról, majdani városokról és környezetről készít egy igen alapos és sokszínű tablóképet. Mindegyik novella több síkot, témát, motívumot és réteget működtet, ilyen értelemben több írás is jóval túlmutat magán, egy-egy lehetséges regény csíráit is magukban hordozva. Közülük Lapis József *Protokoll* című művét emelném ki, amelyet minden bizonnyal sokan olvasnának tovább regényformában is, vagy Brandon Hackett *Életjáték* című, fordulatokban gazdag, igen lebilincselő írását. Utóbbi szöveg szintén egy ma is aktuális és roppant fontos problémakört dolgoz fel a jövőből. A történet szereplőjét, Petrát, a Budapesti Virtuális Gimnázium tanulóját egy ismeretlen alak zaklatni kezdi, meghekkeli a gondolatait és emlékeit. A zaklatás és a magánszféra megsértése során való áldozattá válást, illetve a továbblépés pszichológiai stációit ábrázolja hitelesen a szerző, mintegy utat mutatva a túléléshez felnőttek és kamaszok egyaránt. Érdemes lenne e szöveget minden kamasznak megismerni.

Rendkívül izgalmasak a kapcsolódások e szövegeken belül, de az egyes novellák között is, ahogy több szálon is kötődnek egymáshoz. Így a kötet alapján egy olyan jövőkép körvonalazódik, ami különféle, sok esetben érzékeny társadalmi és emberi kérdést emel előtérbe, miközben szembesít az egyre tovább tökéletesített technikai fejlesztések és a digitális világ lehetőségeinek előre látható majdani áldásaival vagy épp veszélyeivel és csapdáival. Ezek további kérdéseket is generálnak az emberi voltunkról. Az antológia több írásában visszatérő motívum az emberséget elvesztő humán lények képe, a legkiélezettebben Totth Benedek apokaliptikus hangulatú, egy lehetséges atomháborút vizionáló *Átkelés* című írásában láthatjuk őket emberekre és gyerekekre vadászó katonák alakján keresztül. Erős kontrasztot képeznek a több novellában is feltűnő nonhumán lényekkel, akik olykor mégis erőteljes emberi vonásokkal bírnak, fontos helyet kapva családok életében, például pótnagyívá és pótnagyivá váló droidokként. Ez utóbbi természetesen szintén csak ideig-óráig működhet, hiszen a droidok mögött is emberek állnak, akik hatalmi vagy önös érdekeikhez használhatják eszközként őket. Elgondolkodtató a kötetben megjelenő kapcsolatoknak és élettereknek az elsivárosodása, kiürülése. Jó példa erre Gáspár-Singer Anna *Pacsirta* című novellája, melyben egy kamasz lány szemszögén keresztül láthatjuk, hogyan csalja az apa az édesanyját, mit él át a féltékeny anya, a szülei válságát végignéző lány, hogy üresednek ki a kapcsolataik, és milyen képet nyújt az új felhőkarcolókkal és plázákkal tarkított város,

amit beterít a szmog. Kérdés természetesen, hogy ezen a sivárságon túl lehet-e lépni: valóban a mindent látó pacsirta, vagyis az anya kémkedő drónja adhatja a megoldást a szülők kapcsolatának helyrehozatalára, és felülemelkedhet-e a család a már élehetetlenül légszennyezett városon azzal, hogy az egyik felhőkarcoló tetőtéri lakásába költöznek, ahol még tiszta a levegő? Mindeközben megrendítő a szellemileg és testileg hanyatló, korábbi önmagát egyre inkább elveszítő nagyival való találkozás is. E jelenetben egy, csak látszólag meghitt családi ünneplés pillanatainak lehetünk tanúi, amikor például az unokának készített születésnap tortát is tilos megkóstolni, hiszen nem tudni, mi minden került bele pusztán szórakozottságból. A nagy nemcsak egy idős, beteg ember alakját idézi, hanem érezhetően egy el/kitaszított társadalmi réteget testesít meg, amely számára már nincs hely a városban, jó esetben megtűrtként létezhet az ún. „szigeten”. Ez valójában nem igazi sziget, hiszen „a külvárosban fennmaradt, régi kertés házakat nevezik így, amelyeket az új lakónegyed építésekor a tulajdonosaik nem engedtek ledózerolni. A hatóságok körbekerítették őket, még nem tudni, mi lesz a sorsuk.” (162.) Ez a jövőbeli kép korábról is ismerős lehet: akár Erdélyből a kommunizmus ideje alatti falu- és városrombolások képsoraiból, akár a jelenből is sokszor látott városrendezési eljárásokból, amely során az élő, kertvárosi vagy zöld részeket is felszámolják az új lakótelepek monstrumai miatt.

Szintén kiemelt helyet kap az ún. „halál utáni élet” kérdése, azaz hogy kikerülhető-e a gyász, s az elhunyt helyét átveheti-e például egy szoftver, vagy a hozzátartozó személyiség- és fizikai jegyeivel beprogramozott, felruházott robot? Lapis József novellájában az elvesztett édesanya helyét Kloé veszi át, a család droidja, aki a gyerekekről anyjuk helyett gondoskodik, amíg a no-droid mozgalom és az országban történő terrorcselekmények hatására el nem kobozzák a családtól a háztartási droidot. „Pár éven belül két anyát veszítettünk el, és egy épkezláb apát is. Kitti előbb a háritásba menekült, majd a lázadásba” – idézi fel Zalán, a novella kamasz elbeszélője. Az édesanya képe és Kloé alakja eggyé olvad a gyerekek szemében, s ez utóbbi elvesztésével az időben elodázott gyász megélése a család számára már nemcsak kikerülhetetlenné válik, hanem hatványozottan tör elő. (9.) A Lapis-novellában nagyon is emberarcúvá válnak tehát a droidok, szinte megkülönböztethetetlenül vegyülnek el az emberek között. Zalán és a húga, Kitti is csak akkor kénytelenek szembesülni azzal, hogy emberismeretből valahogy mégis alulmaradtak, amikor lehullik a lepel a legjobb barátaikról.

Moskát Anita *Gumicukorszívó* című novellájában kiélezetten térnek vissza e kérdések: az édesapa váratlan halálát eltérő módon éli meg az özvegyen maradt édesanya és a gimnazista lánya. Míg Lina meggyászolná édesapját, az emlékeiben szeretné őrizni őt és élni tovább, addig az édesanya átrendezi az otthonukat, s a Szellemnek nevezett szoftver segítségével igyekszik az apa állandósított jelenlétét biztosítani a lakásban. Így az apa egyfajta hologrammá átminősülve van jelen az életükben. Lina a szülei ellen indított perben valójában nemcsak az intimitáshoz való jogáért küzd, hanem az emlékeiért és az édesapja halála után megélhető gyászhoz való jogáért is.

beesetten keresi az utolsó hozzáfűződő közös emlékeit, aközben a virtuális és a valós élet közötti különbségek is erős kontrasztot kapnak. Brigi ezekkel szembe-sülve ismeri fel, hogy nem az apáról elmentett felvételen fogja megtalálni őt, hanem az apukája által képviselt értékek megismerése közben, hiszen: „azt akarná, hogy olvassam a könyveit, hogy emlékezek arra, ki volt ő igazán”. (92.)

Garaczi Zoltán *Hibbantak Jeruzsáleme* a humor és az irónia eszköztárán keresztül közelít a felvetett kérdéshez a nagyfater történetében, aki nemrég maradt özvegyen. „Nagyfater a hatvanötödik születésnapjára meglepte magát egy droidnagyi-val. Minden előzetes felvezetés nélkül meghívta a családot egy kis ünneplésre. Ott állt droidnagyi a szoba közepén, a nagyfater meg vigyorgott, *meglepetés*. Anyu hisztériás rohamot kapott.” (168.) – olvashatjuk a kamasz narrátor szövegét, aki majd Hollandiából meglátogatja az időközben egy magyarországi nyugdíjas dombházakból álló telephelyre emigráló nagyfater, mivel az a vízszint emelkedése miatt Magyarországon talál új életteret magának.

A fentebb felsorolt példák további kérdéseket is generálnak: hol van vagy lesz a határ az ember és a gép között? Hogy élnek majd együtt az emberek és a gépek, kinek hol lesz a helye, mi lesz a szerepe? A segítségként szolgáló eszköz mikortól veheti át az irányítást az ember felett, mikortól önállósodhat, vagy mikortól válhat már veszélyes fegyverré? Hogy alakul a jövőben az emberi élet értéke? Mi fogja majd összetartani a majdani család(ka)t vagy akár a szerelmeket? Hogy fognak élni az emberek és a családok? Milyen lesz akkor az iskola, milyen tárgyakat és hogyan fognak tanulni a gyerekek? Milyen lesz az ember szűkebb és tágabb környezete? Különbéle lehetséges válaszokat kapunk e kérdésekre a kötet további novelláiban: Makai Máté *A szürke program* című írásában például az oktatás és a vizsgák egy olyan virtuális világban zajlanak, ami teljesen összemosódik a valóság és a mindennapok helyszíneivel; Lackfi János *Tervezett kapcsolata* egy modern, többszörösen megcsavart Pygmalion-történet a tökéletes társ megteremtéséről, s felmerül a ki teremt kit kérdése is; Bégányi Dániel *Vuduja* esetén elgondolkodtató, ahogy a kamaszok közötti kommunikáció félrecsúszásának jelenetét kivetíti a jövőbe; Zelei Bori *Hangyafarmja* egy, akár napjainkban is játszódó, három nézőponton keresztül elmesélt megcsalástörténet is lehetne; Jassó Judit *Sors bona* című novellája egy Magyarországra hozott indiai testvérpár történetén keresztül majdani társadalmi változások bekövetkezésének vízióját teremti meg; a kötetzáró novella, Szöllösi Mátyás *Gerely* című írása töredékesen egy szerelmi csalódás jelenetén keresztül a kamasz fiú legváltozatosabb érzelmeit jeleníti meg, tetézzve a megidézett apokaliptikus hangulattal.

A fenti kérdések sorát érdemes bővíteni és további kapcsolódási pontokat keresni e novellák között, hiszen ezen írások remek alapot teremtenek a jelenünk és jövőnk viszonyáról való gondolkodáshoz. S bár a kötetnek nem vállalt célja, mégis figyelemre méltó, ahogy az írások nagy részében fel-felvillan hosszabb-rövidebb időre egy-egy jövőbeli budapesti helyszín. Átaluk Budapest jövőbeli városi térszerkezetének képe és elképzelt, lehetséges változásai is körvonalazódnak. Itt fontos megjegyezni, hogy a 2050-nel egy időben jelent meg az idejű könyvhétre egy másik ifjúsági novellaantológia, a *Budapest Off* (Tilos az Á), amely a főváros egy-egy népszerű vagy kevésbé ismert helyszínét járja körül, bemutatva e város vonzó

vagy épp viszolyogtató arcait is, amelyeket olykor csupán egy-egy utca köt össze vagy választ el egymástól.

A *2050* egy erős, egységes képet nyújtó, izgalmas novellagyűjtemény, úgy kalauzolja el olvasóit a jövőbe, hogy egy pillanatig sem veszítjük el lábunk alól a talajt. Szárnyalni segít majdani, a fantázia által legváltozatosabb formákkal és technikai megoldásokkal kialakított járműveken, épületek között és leendő otthonokban, de szereplői érzései, vágyai, kapcsolatai és szorongásai a mai emberéi is. Az antológia a témák és a szereplők révén elsősorban a fiatalokat szólítja meg, azonban ajánlom minden szülőnek és felnőttnek, kapcsolódjanak be ők is e kötet olvasásába, mert nemcsak remek olvasmányélményt nyújt, hanem kiváló alapot teremthet a kamaszokkal és fiatalokkal való beszélgetésekhez a legkülönbélebb akadályok leküzdésében. (*Móra Könyvkiadó – JAK*)

ZÓLYA ANDREA CSILLA

Égéstermék

AL BERTO: *TŰZVÉSZKERT*, FORD. URBÁN BÁLINT

Valami egészen megrendítőt állít a keresztény emberképről, jóllehet magáról az emberről az, aki a gondviseléssel együtt elvonja a történelemtől a metafizikai vonatkozásokat. Arról az emberről, aki nem tud megszabadulni a transzcendencia utáni honvágytól, hiszen már pusztán azzal, hogy halandóságát valamiképp elgondolni képes, „metafizikára kárhóztatott lény” (Leszek Kołakowski: *Metafizikai horror*, Osiris–Századvég Gond, 1994, 23.). Érdemesnek látszik megfontolni ezt egy olyan kötet esetében, amely már címével is „az önmagát felégető idilli hely, a *locus amoenus*ból *locus horrendus*ba váltó tér toposzá”-t (Urbán Bálint kötetéhez írt utószava, 60.) hozza mozgásba, és amelyben a szenvedés útjára, úgy tűnik, a kiüresedett (nemzeti) ideológiák, az otthonként már nem elgondolható haza vagy épp az öregedésével, megbetegedetten árulóvá vált test kényszerít.

A *Tűzvész kert* „passiótörténete” talán nem egyéb, mint maga a feltámadás és megváltás lehetőségeitől megfosztott testi szenvedés, és az ebből is következő otthonalanság egyetemes tapasztalatának nyelvi artikulációs kísérlete. Így nem is kevesebb, mint a leküzdhetetlen jelenlétigényből mindig is következő szerepproblémák színrevitele – mondhatni, annak az általános érvénnyel megfogalmazott elméleti belátásnak a sajátos, központi poétikai kihívássá emelése, amit L. Varga Péter így összegez: „[a] jelenlét utáni vágy jellegzetesen a nemlét ellenében dolgozik, vissza akar hatolni a születés előttre, és túl akarja lépni a halált, miközben az elnémulás, a csönd pillanataiból táplálkozik. A történelemben vágyó jelen a történelem utáni kor szimptomája lesz, aminek egyik következménye, hogy az *esztétikai* nem értelmezhető *etika*ként” (*Az értelem rácsai*, Palimpszeszt+PRAE.HU, 2014, 19.). Az semmiképp sem állítható, hogy a szerző az utolsó, még életében megjelent (mind-
eddig egyetlen, közel húsz évvel később magyarra fordított) kötetében a moralitást a nyelv öncélú morajlására cserélné. A delíriumos látomások, lázálmok, prófétai